

એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્રનો પરિચય

રૂપરેખા

- 1.0 ઉદ્દેશ્યો
- 1.1 પ્રસ્તાવના
- 1.2 એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્રનો અર્થ
- 1.3 એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્રનું સ્વરૂપ અને કાર્યક્ષેત્ર તથા ઘટકો
- 1.4 એકમલક્ષી અને સમગ્રલક્ષી અર્થશાસ્ત્ર વચ્ચે સંબંધ
- 1.5 એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્રનું મહત્વ
- 1.6 એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્રની મર્યાદા
- 1.7 સારાંશ
- ★ ચાવીરૂપ શબ્દો
- ★ તમારી પ્રગતિ ચકાસો
- ★ તમારી પ્રગતિ ચકાસોના ઉત્તરો (જવાબો)
- ★ સંદર્ભ

1.0 ઉદ્દેશ્યો :

- આ એકમનો અભ્યાસ કર્યા પછી તમે,
- એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્ર વિશેનો પ્રારંભિક પરિચય મેળવી શકશો.
 - એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્રનું સ્વરૂપ, કાર્યક્ષેત્ર તેમજ તેના ઘટકો વિશે માહિતી મેળવી શકશો.
 - એકમલક્ષી અને સમગ્રલક્ષી વચ્ચેનો સંબંધ સમજાવી શકશો.
 - એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્રના અભ્યાસના મહત્વ વિશે પરિચય આપી શકશો.
 - એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્રની મર્યાદા વિશે જાણકારી મેળવશો.

1.1 પ્રસ્તાવના :

અર્થશાસ્ત્રના વિશ્લેષણાત્મક અભ્યાસ માટે સમયની દ્રષ્ટિએ જેમ સ્થિર અને ગતિશીલ અર્થશાસ્ત્રની પદ્ધતિનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે, તેમ કોઈપણ આર્થિક ઘટકોનો વ્યક્તિગત રીતે અભ્યાસ કરવાની તથા બધા જ આર્થિક ઘટકોનો સમગ્રલક્ષી અભ્યાસ કરવાની પદ્ધતિ વિકસાવી છે. આ પદ્ધતિના નામ નીચે મુજબ છે.

- (1) એકમલક્ષી વિશ્લેષણ (એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્ર)

(2) સમગ્રલક્ષી વિશ્લેષણ (સમગ્રલક્ષી અર્થશાસ્ત્ર) કહેવામાં આવે છે.

Micro (એકમલક્ષી) અને Macro (સમગ્રલક્ષી) બન્ને અંગ્રેજી શબ્દો મૂળભૂત રીતે ગ્રીક ભાષાના અનુક્રમે (Mikros) (નાનું) અને Makros (મોટું) એ બંને શબ્દ પરથી લેવામાં આવ્યા છે. Micro Economics માં નાની બાબતોનું વિશ્લેષણ કરવામાં આવે છે જ્યારે Macro Economics માં સમગ્ર અર્થવ્યવસ્થાનું વિશ્લેષણ કરવામાં આવે છે.

આ બંને શબ્દોનો અર્થશાસ્ત્રમાં ઉપયોગ રેગ્નાર ફિસ્ક અને ફિશરે કર્યો હતો, ત્યારબાદ વિશ્વભરના અર્થશાસ્ત્રીઓ તેનો પ્રયોગ કરી રહ્યા છે. એકમ અને સમગ્રનો પ્રયોગ શરૂ થયો તે પૂર્વે કિંમત અને આવકનું વિશ્લેષણ કરવાની પરંપરા ચાલી આવતી હતી ત્યારબાદ તે કિંમત વિશ્લેષણ (Price Analysis) અને આવક વિશ્લેષણ (Income Analysis) ક્રમશઃ એકમલક્ષી અને સમગ્રલક્ષી અર્થશાસ્ત્રની પદ્ધતિ બની ગઈ.

1.2 એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્રનો અર્થ :

એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્રમાં અર્થવ્યવસ્થાના કોઈપણ આર્થિક ઘટકના એકમની આર્થિક વર્તણૂકનો અભ્યાસ કરવામાં આવે છે તેને વૈયક્તિક અર્થશાસ્ત્ર અને વ્યક્તિલક્ષી અર્થશાસ્ત્ર પણ કહેવામાં આવે છે.

જ્યારે અર્થકારણમાં થતી વિવિધ આર્થિક પ્રવૃત્તિઓના અર્થશાસ્ત્રીય અભ્યાસ માટે નાનામાં નાનું એકમ પસંદ કરીને વિષયલક્ષી વિશ્લેષણ કરવામાં આવે છે, ત્યારે આવી વિશ્લેષણાત્મક પદ્ધતિને એકમલક્ષી વિશ્લેષણ પદ્ધતિકહેવામાં આવે છે.

એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્રની વ્યાખ્યાઓ :

“એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્ર સંપૂર્ણપણે વ્યક્તિગત વ્યાખ્યા પર આધારિત છે અને તેનો સંબંધ આંતર વૈયક્તિક સંબંધો સાથે પણ છે.”

પ્રો. ચેમ્બરલીન

“એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્રનો સંબંધ વ્યક્તિગત નિર્ણાયક એકમો સાથે હોય છે.”

પ્રો. વિલિયમ હેલનર

“એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્રમાં અર્થશાસ્ત્રને માઈક્રોસ્કોપની મદદથી જોવામાં આવે છે. જેથી ખ્યાલ આવે છે કે આર્થિક તેજના લાખો કોષ વ્યક્તિ તથા કુંડુબ, ઉપભોક્તાના રૂપમાં તેમજ વ્યક્તિ તથા પેઢીઓ ઉત્પાદકોના રૂપમાં સંપૂર્ણ અર્થતંત્રના કાર્ય સંચાલનમાં પોતાનું યોગદાન કઈ રીતે આપે છે.”

પ્રો. લર્નર

1.3 એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્રનું સ્વરૂપ અને કાર્યક્ષેત્ર તથા ઘટકો :

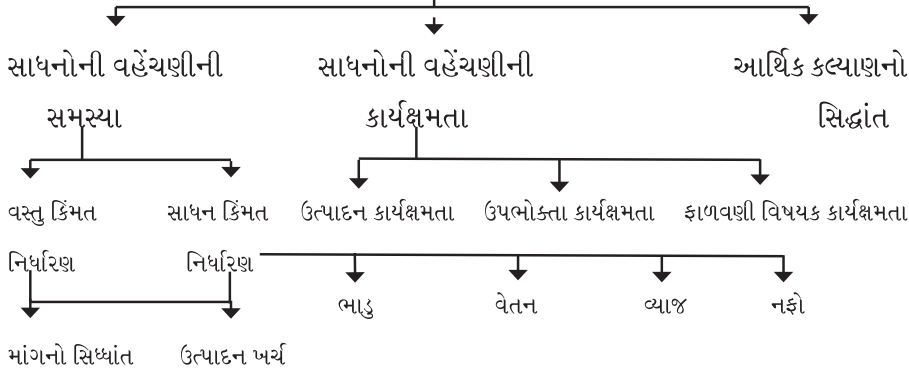
દરેક શાસ્ત્રના, વિષયના કાર્યક્ષેત્રની નિશ્ચિત મર્યાદા હોય છે. તે અનુસાર તેની અંદર સમાવિષ્ટ થતા વિષયો કે બાબતોનું એક વર્તુળ બાંધી દેવામાં આવે છે. આમ, આ એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્રમાં જે જે વિષયોનો અભ્યાસ કરવામાં આવે છે તે બાબતોને એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્રનું કાર્યક્ષેત્ર કહેવામાં આવે છે.

એકલે નામના અર્થશાસ્ત્રી તેના કાર્યક્ષેત્ર પર પ્રકાશ ફેંકતા જણાવે છે કે, “કિંમત અને મૂલ્યના સિદ્ધાંત, પેઢી તેમજ ઉદ્યોગના સિદ્ધાંત, મહત્તમ ઉત્પાદન અને કલ્યાણ

સિદ્ધાંત એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્રના અધ્યયનની વિવિધ સામગ્રી છે.” જેને આપણે એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્રના કાર્યક્ષેત્ર તરીકે ઓળખીએ છીએ.

હવે આપણે તેના કાર્યક્ષેત્રને વધુ સ્પષ્ટ રીતે સમજવા માટે ચાર્ટ નો ઉપયોગ કરીશું.

એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્રના કાર્યક્ષેત્રમાં સમાવિષ્ટ થતી વિવિધ બાબતોનું વર્ગીકરણ.

(I) સાધનોની વહેંચણીની સમસ્યા :

અર્થશાસ્ત્ર એ અછતનું શાસ્ત્ર છે. અર્થાત્ માનવીની જરૂરિયાતો અગણિત છે જ્યારે તેને સંતોષવા માટેના સાધનો અત્યંત મર્યાદિત છે. તેથી અગણિત જરૂરિયાતોમાંથી અગ્રતાક્રમ આવે તો મહત્તમ લાભ પ્રાપ્ત થઈ શકે તે આર્થિક જગતની એક સમસ્યા છે.

એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્ર ઉત્પાદનના મર્યાદિત સાધનોની વિવિધ વસ્તુઓના ઉત્પાદન વચ્ચે કઈ રીતે ફાળવણી કરવી તેની સમસ્યાનો અભ્યાસ કરનારું શાસ્ત્ર છે. સાધનોની ફાળવણી દ્વારા જ એ નક્કી થાય છે કે કઈ વસ્તુનું ઉત્પાદન કરવું? કેવી રીતે ઉત્પાદન કરવું? કેટલું ઉત્પાદન કરવું? કોઈ એક મુક્ત બજાર અર્થતંત્રમાં વિવિધ ઉત્પાદનના સાધનોની ફાળવણી જુદી-જુદી વસ્તુઓ અને ઉત્પાદનના સાધનોની કિંમત પર આધાર રાખે છે.

(i) વસ્તુ કિંમત નિર્ધારણ સિદ્ધાંત(Theory of Product Pricing) અને (ii) સાધન કિંમત નિર્ધારણ(Theory of Factor Pricing)આ બંને ના અર્થઘટન અને તપાસ એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્રના કાર્યક્ષેત્રમાં થાય છે. હવે બંનેના અર્થઘટનને તપાસીએ.

(i) વસ્તુ કિંમત નિર્ધારણ સિદ્ધાંત :

વસ્તુ કિંમત નિર્ધારણના સિદ્ધાંત દ્વારા આપણને ખબર પડે છે કે ચોખા, ચા, ખાંડ, દૂધ, ઘી, ટી.વી., ફ્રિજ અને મોટરકાર જેવી અન્ય હજારો વસ્તુઓની સાપેક્ષ કિંમતો કેવી રીતે નક્કી થાય છે. આ વસ્તુ કિંમત નિર્ધારણ સિદ્ધાંતમાં (i) વસ્તુની માંગનો સિદ્ધાંત અને (ii) ઉત્પાદન ખર્ચના સિદ્ધાંતનો સમાવેશ થાય છે કારણ કે વસ્તુની કિંમત નક્કી કરવામાં માંગનો સિદ્ધાંત અને ઉત્પાદન ખર્ચ (પુરવઠા) નો સિદ્ધાંત નિર્ણાયક ભાગ ભજવે છે.

(ii) સાધન કિંમત નિર્ધારણ સિદ્ધાંત :

તેને વહેંચણીનો સિદ્ધાંત પણ કહે છે, તેના દ્વારા આપણને ખબર પડે છે કે જમીન, શ્રમ, મૂડી અને નિયોજકની કિંમત કેવી રીતે નક્કી થાય છે. આ માટે જમીનને મળતું વળતર એટલે કે ભાડુ કઈ રીતે નક્કી થાય છે, તે ભાડાનો સિદ્ધાંત સમજાવે છે. શ્રમને મળતું વળતર (કિંમત) વેતન કઈ રીતે નક્કી થાય છે, તે વેતનનો સિદ્ધાંત સમજાવે છે. મૂડીને મળતું વળતર વ્યાજ કેવી રીતે નક્કી થાય છે તે વેતનનો સિદ્ધાંત સમજાવે છે અને નિયોજકને મળતો નફો કેવી રીતે નક્કી થાય છે તે નફાનો સિદ્ધાંત સમજાવે છે. આમ કિંમત નિર્ધારણ સિદ્ધાંતમાં (1) ભાડુ (2) વેતન (3) વ્યાજ (4) નફાનો અભ્યાસ કરવામાં આવે છે.

વસ્તુની કિંમત વસ્તુની માંગ અને પુરવઠાની શક્તિ પર આધાર રાખે છે અને માંગ કેટલી હશે તેનો આધાર લોકોના જીવનધોરણ અંગેની વર્તણૂકના ઢાંચા પર આધારિત છે. વસ્તુનો પુરવઠો કેટલો હશે તેનો આધાર ઉત્પાદન ખર્ચની દિશા તથા પેઢીઓ તથા ઉદ્યોગ સાહસિકના વર્તણૂકના ઢાંચા પર આધારિત છે. આમ માંગ અને પુરવઠાના સિદ્ધાંત એ કિંમત સિદ્ધાંતના બે પેટા વિભાગ છે.

(ii) સાધનોની વહેંચણીની કાર્યક્ષમતા :

સાધનોની ફાળવણીમાં કાર્યક્ષમતા ત્યારે પ્રાપ્ત થઈ શકે છે કે, જ્યારે જુદા-જુદા સાધનોની ફાળવણી એ રીતે કરવામાં આવી હોય કે જેથી વ્યક્તિને મહત્તમ સંતોષ પ્રાપ્ત થતો હોય છે. આ આર્થિક કાર્યક્ષમતામાં નીચેની ત્રણ કાર્યક્ષમતાનો સમાવેશ થાય છે.

- (i) ઉત્પાદન કાર્યક્ષમતા
- (ii) ઉપભોક્તા કાર્યક્ષમતા
- (iii) ફાળવણી વિષયક કાર્યક્ષમતા

(i) ઉત્પાદન કાર્યક્ષમતા :

ઉત્પાદન કાર્યક્ષમતા એટલે નિશ્ચિત સાધનો વડે વિવિધ વસ્તુઓનું મહત્તમ ઉત્પાદન કરવામાં આવે તે. જ્યારે આ પ્રકારની ઉત્પાદન કાર્યક્ષમતાને પ્રાપ્ત કરી લેવામાં આવે છે, ત્યારે નિશ્ચિત સાધનોની વિવિધ વસ્તુઓ અને સેવાઓમાં પુનઃફાળવણી કરીને, બીજી કોઈ વસ્તુના ઉત્પાદનમાં ઘટાડો કર્યા વિના, બીજી અન્ય વસ્તુના ઉત્પાદનમાં વધારો કરવાનું શક્ય બનતું નથી. આમ ઉત્પાદન કાર્યક્ષમતા નિયોજકની મહત્તમ ઉત્પાદન કરવાની કાર્યક્ષમતા બતાવે છે.

(ii) ઉપભોક્તા કાર્યક્ષમતા :

બધા જ ઉપભોક્તાઓમાં વસ્તુ અને સેવાઓની વહેંચણી એ રીતે કરવામાં આવે કે કુલ કલ્યાણ અથવા કુલ તૃષ્ટિકરણ મહત્તમ પ્રાપ્ત થઈ રહે તે. આ સ્થિતિ પ્રાપ્ત કરી લીધા પછી વસ્તુ અને સેવાના પુનઃ વિતરણ દ્વારા કેટલીક વ્યક્તિઓના સંતોષમાં ઘટાડો કર્યા વિના અન્ય વ્યક્તિઓના સંતોષમાં વધારો કરી શકાતો નથી.

(iii) ફાળવણી વિષયક કાર્યક્ષમતા :

તેને ઉત્પાદનના અનુકૂલન નિર્દેશન તરીકે પણ ઓળખવામાં આવે છે. આનો અર્થ એ થયો કે વસ્તુઓનું ઉત્પાદન કરવું અને એટલા પ્રમાણમાં કરવું કે જે સમાજના

લોકોની ઈચ્છાઓને અનુરૂપ હોય. એટલે કે ફાળવણી એ રીતે થવી જોઈએ કે જેથી વ્યક્તિઓને મહત્તમ સંતોષ પ્રાપ્ત થઈ શકે.

(iii) આર્થિક કલ્યાણનો સિદ્ધાંત :

એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્રનું એક વિષયવસ્તુ આર્થિક કલ્યાણનો સિદ્ધાંત છે. કારણ કે તેમાં આર્થિક કલ્યાણનું પણ અધ્યયન કરવામાં આવે છે. સંભવ છે કે ઉપભોગ અને ઉત્પાદન ક્ષેત્રે કાર્યક્ષમતા પ્રાપ્ત થઈ ગઈ હોય તો પણ તે વસ્તુઓ અને સેવાઓનું ઉત્પાદન અને વિતરણ ન કરવામાં આવતું હોય કે જેની ઈચ્છા વ્યક્તિઓ રાખી રહી હોય તો તેને ફાળવણી વિષયક કાર્યક્ષમતા ન કહી શકાય. આના પરથી એ હકીકત ફલિત થાય છે કે જ્યારે કાર્યક્ષમતા યુક્ત ફાળવણી કરવામાં આવે છે ત્યારે વ્યક્તિઓને મહત્તમ સંતોષ પ્રાપ્ત થતો હોય છે. એકવાર આ સ્થિતિને પ્રાપ્ત કરી લેવામાં આવે પછી જો સાધનોની પુનઃ ફાળવણી કરવામાં આવે અને કેટલીક વસ્તુઓ ઓછી અથવા વધુ ઉત્પાદન કરવામાં આવે તો તેનાથી સંતોષ તથા કાર્યક્ષમતા એ બંનેમાં ઘટાડો થાય છે. આમ એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્રના કાર્યક્ષેત્રમાં સમગ્ર સમાજનો પણ વિચાર કરવામાં આવે છે. આ અંગે નો ખ્યાલ સૌ પ્રથમ અમેરિકન અર્થશાસ્ત્રી, એ. પી. લર્નરે રજૂ કરેલ છે તે કહે છે કે “એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્રમાં આપણે એ બિનકાર્યક્ષમતા અથવા દુર્વ્યયથી બચવાની બાબતોનો અભ્યાસ કરીએ છીએ કે જે ઉત્પાદનની મહત્તમ કાર્યપદ્ધતિ સાથે સુસંગત ન થવાને કારણે ઉત્પન્ન થાય છે.” સામાન્ય રીતે એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્રના કાર્યક્ષેત્ર વિશે એક એવી ગેરસમજ પ્રવર્તે છે કે સમગ્રલક્ષી અર્થશાસ્ત્રમાં સંપૂર્ણ અર્થવ્યવસ્થાનો અભ્યાસ કરવામાં આવે છે અને એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્રનો સંપૂર્ણ અર્થવ્યવસ્થા સાથે કોઈ સંબંધ જ નથી. પરંતુ હકીકતમાં એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્રનો પણ સમગ્ર અર્થવ્યવસ્થા સાથે સંબંધ છે. તેમાં સમાજના ઉત્પાદનના સાધનોની ફાળવણી અને તેની કાર્યક્ષમતા સાથે સંબંધિત સમસ્યાઓનું અધ્યયન કરવામાં આવે છે. આમ એકમલક્ષી અને સમગ્રલક્ષી બંને સંપૂર્ણ અર્થવ્યવસ્થાનું અધ્યયન કરે છે.

1.4 એકમલક્ષી અને સમગ્રલક્ષી અર્થશાસ્ત્ર વચ્ચેનો સંબંધ :

એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્ર અને સમગ્રલક્ષી અર્થશાસ્ત્રનું પરસ્પરાવલંબન

આપણે એકમલક્ષી તથા સમગ્રલક્ષી અર્થશાસ્ત્રનો અર્થ તેની વ્યવહારમાં ઉપયોગિતા અને મર્યાદા જોઈએ છે આ સમગ્ર ચર્ચા પરથી ફલિત થાય છે કે બન્ને વિશ્લેષણ પદ્ધતિ એકબીજાથી સંપૂર્ણ સ્વતંત્ર નથી પરંતુ વાસ્તવમાં એકબીજા પર આધારિત છે એટલે કે બંને પદ્ધતિઓ એક બીજા પર આધાર રાખે છે પૂરક છે અને તેથી જ નાની સમસ્યાઓને સમજવા માટે કોઈ એક પદ્ધતિનો આધાર લેવાને બદલે બંને પદ્ધતિઓનો એક સાથે ઉપયોગ કરવામાં આવે છે. સમગ્રલક્ષી અર્થશાસ્ત્ર પ્રણેતા ખુદ કેન્સ પણ કહે છે કે માત્ર સમગ્રલક્ષી અર્થશાસ્ત્ર જ એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્ર પર આધાર રાખતું નથી પરંતુ એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્ર પણ કેટલીક હદ સુધી સમગ્રલક્ષી અર્થશાસ્ત્ર પર આધાર રાખે છે તો હવે આપણે જોઈએ કે બંને અર્થશાસ્ત્રની અધ્યયન શાખાઓ એકબીજા પર કઈ રીતે આધારિત છે.

1. એકમલક્ષી આર્થિક વિશ્લેષણ માટે સમગ્રલક્ષી આર્થિક વિશ્લેષણ જરૂરી છે.

એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્ર દ્વારા વ્યક્તિગત ગ્રાહકો, ઉપભોક્તા, પેઢીઓ અને

ઉદ્યોગોના વર્તન અંગેના તારણો કાઢવામાં આવે છે. પરંતુ આ કાર્ય માત્ર એકમલક્ષી આર્થિક વિશ્લેષણ પદ્ધતિ દ્વારા જ પૂર્ણ કરી શકાતું નથી. વાસ્તવમાં એકમલક્ષી આર્થિક વિશ્લેષણ માટે સમગ્રલક્ષી આર્થિક વિશ્લેષણ આધાર લેવામાં આવે છે. આમ એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્ર સમગ્રલક્ષી અર્થશાસ્ત્ર પર આધારિત છે ઉદાહરણ તરીકે કોઈ પેઢીએ તેના શ્રમિકોને કેટલું વેતન ચૂકવવું એ પ્રશ્ન એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્રનો છે પરંતુ પેઢી જે વળતર ચૂકવશે તે તે જ વિસ્તારમાં આવેલી અન્ય પેઢીઓના વેતન સાથે સંકળાયેલ છે અને તેની સાથે સંબંધ ધરાવે છે. ખરેખર તો એક પેઢી જે વળતર ચૂકવશે તેનો આધાર ફક્ત તે પેઢી જે ઉદ્યોગની હોય, તે ઉદ્યોગની શ્રમની માંગ પર નહીં, પરંતુ સમગ્ર અર્થતંત્રમાં શ્રમિકોને જેમાં હશે તેના પર આધાર રાખે. બીજી રીતે જોઈએ તો જ્યારે કોઈ એક પેઢી પોતાના ઉત્પાદનનું પ્રમાણ નક્કી કરે છે ત્યારે સમગ્ર સમાજની કુલ માંગ, કુલ પુરવઠો અને કુલ રોજગારીના પ્રમાણને ધ્યાનમાં લે છે જે નિશ્ચિતરૂપે સમગ્રલક્ષી અર્થશાસ્ત્રનો વિષય છે.

2. સમગ્રલક્ષી આર્થિક વિશ્લેષણ માટે એકમલક્ષી આર્થિક વિશ્લેષણની જરૂર પડે છે.

સમગ્રલક્ષી અર્થશાસ્ત્રમાં કુલ રાષ્ટ્રીય આવક, કુલ બચતો, કુલ મૂડીરોકાણ, કુલ ઉત્પાદન અને કુલ રોજગારીના વર્તનનો અને વર્ણન અભ્યાસ કરવામાં આવે છે અને તે અંગે તારણો કાઢવામાં આવે છે પરંતુ આ કાર્ય માત્ર સમગ્રલક્ષી આર્થિક વિશ્લેષણ પદ્ધતિ દ્વારા જ પૂર્ણ થઈ શકતું નથી. વાસ્તવમાં સમગ્રલક્ષી આર્થિક વિશ્લેષણ માટે એકમલક્ષી આર્થિક વિશ્લેષણ પદ્ધતિ આધાર લેવામાં આવે છે ત્યારે તે કાર્ય પૂર્ણ થાય છે. આમ એકમલક્ષીની સમજૂતી માટે સમગ્રલક્ષી અર્થશાસ્ત્ર પર આધાર રાખવો પડે છે તેવી જ રીતે સમગ્રલક્ષીની સમજૂતી માટે એકમલક્ષી પર આધાર રાખવો પડે છે. કોઈપણ વસ્તુનું ઉત્પાદન કરતી પેઢીઓના સમૂહને ઉદ્યોગ તરીકે ઓળખવામાં આવે છે અને આવા બધા જ ઉદ્યોગોનો સમૂહ સામૂહિક રીતે અર્થતંત્રની ઉત્પાદન વ્યવસ્થા રચે છે આથી અર્થતંત્રની કામગીરીનો યોગ્ય અને પુરતો અભ્યાસ કરવા માટે વ્યક્તિ, કુટુંબ, પેઢી અને ઉદ્યોગોનો એકમ સ્વરૂપે અભ્યાસ કરવો જરૂરી બને છે ઉદાહરણ તરીકે કોઈ દેશની રાષ્ટ્રીય આવક જાણવી હોય તો દરેક એ વ્યક્તિ અને પેઢીઓનું કુલ ઉત્પાદન જણવું પડે છે તેવી જ રીતે અર્થતંત્રમાં સમગ્ર આર્થિક પ્રવૃત્તિનો આધાર કુલ ઉપભોક્તા, કુલ બચતો, કુલ મૂડીરોકાણ વગેરે અંગેના નિર્ણયો પર રહેલો છે આ અંગે દરેક વ્યક્તિઓના નિર્ણયો સમાન હોતા નથી કેટલીક વ્યક્તિઓના નિર્ણય આશાવાદી હોય છે તો કેટલીક વ્યક્તિઓના નિર્ણય નિરાશાવાદી હોય છે. આમ વ્યક્તિગત નિર્ણય અર્થતંત્રમાં કુલ ઉત્પાદન અને ભાવ સપાટી પર અસર કરે છે. આથી સમગ્ર તંત્રની કામગીરી સમજવા માટે વ્યક્તિઓ, કુટુંબો, પેઢીઓ અને ઉદ્યોગો કયા હેતુ અને સિદ્ધાંત હેઠળ કામ કરે છે તે જાણવું જોઈએ.

આ હકીકત વિશે વધુ જાણકારી મેળવવા બીજું ઉદાહરણ લઈએ જ્યારે આપણે સંપૂર્ણ અર્થવ્યવસ્થાની આ બાબતમાં કોઈ યોજના બનાવવા ઈચ્છતા હોઈએ ત્યારે વ્યક્તિગત પેઢીઓ ઉદ્યોગો વ્યક્તિગત પ્રવૃત્તિ વગેરેની પેટા યોજનાઓ ધ્યાનમાં રાખવી પડે છે. જ્યારે આપણા દેશમાં આયોજન પંચ પંચવર્ષીય યોજનાઓ નિર્માણ કરે છે ત્યારે વિવિધ વિભાગો તથા સંસ્થાઓ પાસેથી વ્યક્તિગત સ્વરૂપે લક્ષ્યાંકોની યાદી મંગાવે છે અને તેના આધારે રાષ્ટ્રની યોજનાઓનું ઘડતર કરે છે. વ્યક્તિગત સમસ્યા ઉપર વિચાર કર્યા વિના સંપૂર્ણ અર્થશાસ્ત્રની સમસ્યા જાણવાનું અકલ્પનીય છે. સેમ્યુઅલસન યોગ્ય જ કહે છે કે, એ ન સમજી બેસવું જોઈએ કે એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્ર મહત્વહીન છે મોટું ચિત્ર પોતાના નાના નાના ભાગો દ્વારા જ બનતું હોય છે.” આમ

સમગ્રલક્ષી અર્થશાસ્ત્રના પ્રશ્નો સમજવા માટે એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્રની વિશ્લેષણ પદ્ધતિ પર આધાર રાખવો પડે છે.

આમ અર્થશાસ્ત્રની બંને શાખાઓ પોતાને સ્થાને અજોડ કાર્ય કરે છે અને પોતાનું આગવું મહત્વ ધરાવે છે પરંતુ બંનેનો અભ્યાસ જરૂરી છે. એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્ર અને સમગ્રલક્ષી અર્થશાસ્ત્ર વચ્ચે કોઈ વિરોધાભાસ નથી. બંને સંપૂર્ણપણે વ્યાપક છે. જો તમે એકને સમજવાનો પ્રયત્ન કરો અને બીજાથી અજ્ઞાત રહો તો તમે અર્થશિક્ષિત ગણાશો એવું પ્રોફેસર ચેમ્બરલીનનું માનવું છે. એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્ર મોડેલ પૂર્ણ રૂપમાં વ્યક્તિગત વ્યાખ્યા પર આધારિત છે અને આંતર વ્યક્તિ સંબંધોનું અભ્યાસ કરે છે

1.5 એકમલક્ષીઅર્થશાસ્ત્રનું મહત્વ :

1. સમગ્રલક્ષી અર્થશાસ્ત્રને પાયો પૂરો પાડે છે :

એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્ર કોઈ પણ આર્થિક ઘટકનું એકમ કેમ વર્તે છે તેનો અભ્યાસ કરે છે ત્યારે એ સ્વીકારીને ચાલવામાં આવે છે કે બધા જ એકમ એ જ રીતે વરતતા હશે આથી અર્થતંત્રનું સમગ્ર વલણ આ વ્યક્તિગત વલણનું પરિણામ છે તેમ કહી શકાય પણ જો અર્થતંત્રમાં કુલ ઉત્પાદનમાં વધારો કરવો હોય તો દરેક પેઢી અને ઉદ્યોગોની કાર્યક્ષમતામાં વધારો કરવો પડે. આમ સમગ્ર અર્થતંત્રની ઉત્પાદનની કાર્યક્ષમતા સમજવા માટે આપણે બધી જ પેઢીઓ કે વ્યક્તિઓનો અભ્યાસ કરવો પડે છે એટલે કે સમગ્રલક્ષી અર્થશાસ્ત્રના પાયામાં વ્યક્તિગત વર્તન પડેલું છે.

2. વ્યવહારૂ આર્થિક નીતિના ઘડતરમાં સહાયક બને છે :

અર્થશાસ્ત્રના કુલ વલણો વિવિધ આર્થિક વિભાગો પર સમાન અસર કરતા નથી જો આવા કુલ વર્ણનના આધારે આર્થિક નીતિ કરવામાં આવે અને તેનો અમલ કરવામાં આવે તો પરિણામો વિપરીત આવી શકે છે. ધારો કે અર્થતંત્રમાં બધી જ વસ્તુઓના ભાવોની સામાન્ય સપાટી વધી રહી છે. આ વધતા ભાવોને અટકાવવાનો સામાન્ય ઉપાય નાણાના પુરવઠામાં ઘટાડો કરવાનો છે. આ માટે બેંકે ધિરાણ પર અંકુશ રાખવો પડશે તેથી કેટલાક આવશ્યક ઉદ્યોગોની જરૂરીયાતો ન સંતોષતા ઉત્પાદન પર માઠી અસર પડે છે. આથી સમગ્ર ધિરાણના માળખાને અસર કરે તેવી નીતિ ઘડવાથી વ્યવહારમાં તે નુકસાનકારક રહેવાની શક્યતા રહે છે. આ પરિસ્થિતિમાં આવશ્યક હોય ત્યાં ગુણાત્મક શાખા નિયંત્રણ નીતિ અપનાવવામાં આવે તો અર્થતંત્રને લાભ થાય છે.

3. આર્થિક કલ્યાણની શરતોનું નિરીક્ષણ કરે છે :

એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્ર એ બતાવે છે કે, અધિકતમ કલ્યાણ ત્યારે પ્રાપ્ત કરી શકાય છે જ્યારે વસ્તુ અને સાધનોના બજારમાં પૂર્ણ હરીફાઈ પ્રગટતી હોય પૂર્ણ હરીફાઈનો ત્યાગ કરી દેવાથી કલ્યાણની માત્રામાં ઘટાડો થાય છે અને આર્થિક કાર્યક્ષમતા ઓછી થઈ જાય છે. આમ એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્ર એ બતાવે છે કે જ્યારે ઈજારાની સ્થિતિ પેદા થાય છે ત્યારે ઉત્પાદનના સાધનોની ફાળવણી કાર્યક્ષમરૂપે થતી નથી પરિણામ સ્વરૂપે આર્થિક કાર્યક્ષમતા અને કલ્યાણમાં ઘટાડો થાય છે. પ્રોફેસર વિલાસના મતે "એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્રનો ઉપયોગ આર્થિક કલ્યાણની શરતોનું વિશ્લેષણ કરવા માટે થઈ શકે છે." અર્થાત વ્યક્તિગત સંતોષનું નિરીક્ષણ કરવા ઉપયોગી બની શકે છે. જે વ્યક્તિ, વસ્તુ અને સેવાઓ અને આરામનો આનંદ લઈને પ્રાપ્ત થાય છે. એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્રમાં કલ્યાણલક્ષી અર્થશાસ્ત્રનો પણ સમાવેશ થાય છે તેથી તેનું મહત્વ અનેરૂ છે.

4. મુક્ત અર્થવ્યવસ્થાની કાર્યપદ્ધતિના મહત્વને સમજાવે છે :

એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્ર મુક્ત બજાર વ્યવસ્થાની કાર્ય પદ્ધતિને સમજવામાં ખૂબ જ ઉપયોગી બને છે. મુક્ત અર્થતંત્રમાં આર્થિક પદ્ધતિ નિયોજન અને સમન્વય કરવા માટે કોઈ સંસ્થા હોતી નથી. આમ છતાં તેમાં કઈ રીતે ઉત્પાદન કરવું, કઈ વસ્તુનું ઉત્પાદન કરવું, કોના માટે ઉત્પાદન કરવું અને વહેંચણી કઈ રીતે કરવી વગેરે બાબતોનો નિર્ણય લેવા માટે ઉપયોગી છે તેનો મુખ્ય અને મહત્વપૂર્ણ ઉપયોગ એ છે કે તેમાં આપણે મુક્ત ખાનગી ઉપયોગવાળી અર્થવ્યવસ્થાની કાર્ય પદ્ધતિને સારી રીતે સમજી શકીએ છીએ. એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્ર બતાવે છે કે વિકેન્દ્રિત વ્યવસ્થાવાળી ખાનગી પ્રવૃત્તિને વરેલી અર્થવ્યવસ્થા કઈ રીતે નિયંત્રણ વિના કાર્ય કરી શકે છે.

5. સંસાધનોની કાર્યક્ષમ નિયુક્તિમાં સહાયક :

ક્રિમત સિદ્ધાંતનો સંબંધ દુર્લભ સંસાધનોના કાર્યક્ષમ અને કરકસરભર્યા ઉપયોગ સાથે છે. આધુનિક સમયમાં સરકારને જે મુખ્ય સમસ્યાઓનો સામનો કરવો પડે છે તે સમસ્યા એ છે કે અસંખ્ય પ્રતિસ્પર્ધા સાધવાથી કેટલાકની પસંદગી કરીને તેની વચ્ચે મર્યાદિત સાધનોની નિયુક્તિ કઈ રીતે કરવી આ બાબતમાં એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્ર સરકારને મદદ કરે છે.

6. ઉત્પાદકોને મહત્તમ નફો પ્રાપ્ત કરવામાં મદદ કરે છે :

એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્ર ઉત્પાદકને પોતાના હાથ પર રહેલા સંસાધનોનું અધિકતમ ઉત્પાદન કરવામાં મદદગાર બને છે. કારણ કે ઉત્પાદક એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્ર દ્વારા ઉપભોક્તાની માંગ જાણી શકે છે અને પોતાની વસ્તુઓના ઉત્પાદન ખર્ચનું અનુમાન પણ લગાવી શકે છે તેના આધારે ઉત્પાદનના સાધનોનો મહત્તમ ઉપયોગ કરવો શક્ય બને છે અને વધારે નફો પણ પ્રાપ્ત કરી શકે છે.

7. કરવેરાની સમસ્યાઓ સમજવામાં મદદરૂપ બને છે :

એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્ર કરવેરાની કેટલીક સમસ્યાઓ સમજવામાં પણ મદદ કરે છે. એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્ર એ સમજવામાં મદદ કરે છે કે સામાજિક કલ્યાણમાં વિશેષ ઘટાડો કોણ કરે છે. આવકવેરો, ઉત્પાદન શુલ્ક કે પછી વેચાણવેરો અર્થાત્ એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્રની મદદથી જાણી શકાય છે કે આવકવેરો ઉત્પાદન કે વેચાણવેરો સામાજિક કલ્યાણમાં શું વધારો ઘટાડો લાવી શકે છે. તેથી 'સામાજિક' કલ્યાણમાં વધારો કરવો હોય તો ઉત્પાદન કે વેચાણવેરા ને બદલે આવકવેરાને પ્રાધાન્ય આપવું જોઈએ એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્ર પરોક્ષ કરવેરાના કરસન પાસની મેય ની વિકેતા અને ઉપભોક્તા વચ્ચે કઈ રીતે થાય છે તે પણ સમજાવે છે.

8. આંતરરાષ્ટ્રીય વ્યાપારની સમસ્યાઓ સમજવામાં મદદરૂપ બને છે :

એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્ર આંતરરાષ્ટ્રીય ક્ષેત્રે આંતરરાષ્ટ્રીય વ્યાપારથી પ્રાપ્ત થતા લાભ નક્કી કરવામાં તેમજ વિદેશી વિનિમય દર નિર્ધારણમાં મદદરૂપ થાય છે. જેમ કે બીજા દેશની વસ્તુઓની માંગની સાપેક્ષતાના તફાવતને આધારે આંતરરાષ્ટ્રીય વ્યાપ થી કેટલો લાભ થશે તે કોઈ પણ દેશ નક્કી કરી શકે છે. તે જ રીતે મુક્ત વ્યાપાર થી પ્રવાસમાં ચલણ દરનો વિનિમય દર વિદેશી નાણાની માંગ અને પુરવઠા દ્વારા કઈ રીતે થાય છે તે પણ સમજાવે છે.

1.6 એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્રની મર્યાદાઓ :

1. અર્થતંત્રની કાર્ય કરવાની સામાન્ય પદ્ધતિ, ખરું ચિત્ર મળી શકતું નથી :

અર્થાત્ અર્થતંત્રના બધા જ એકમો જે સરેરાશ સામાન્ય નીતિ અનુસાર હોય તે નીતિ ઉદ્યોગની બધી જ પેઢીઓ વ્યક્તિગત નીતિઓના સરવાળા કરતા જુદી જોવા મળે છે. આથી સરેરાશ સામાન્ય નીતિ અને વ્યક્તિગત સામાન્ય નીતિના સરવાળા વડે જે પરિણામ આવે તે બંને જુદા જુદા હોય છે. ઉદાહરણ તરીકે જો બધી જ વ્યક્તિઓ તેમની બચતો વધારવાનું નક્કી કરે તો અર્થતંત્રની કુલ બચતનો વધારો બધી વ્યક્તિઓની બચતોના વધારા જેટલો થવો જોઈએ, પરંતુ વાસ્તવમાં આમ થવાને બદલે કુલ બચતનો સરેરાશ વધારો આ સરવાળા કરતા ઓછો હોય તેવું બને છે. આનું કારણ એ છે કે જો દરેક વ્યક્તિ બચતમાં વધારો કરે તો કુલ આવકમાં ઘટાડો થાય છે. આથી તેની અસર ઉત્પાદન, આવક અને રોજગારી પર પડે છે પરિણામે બચતો વધવાને બદલે ઘટશે.

2. પૂર્ણ રોજગારીનું અનુમાન વાસ્તવિક નથી :

એકમલક્ષી વિશ્લેષણમાં અર્થતંત્રમાં પૂર્ણ રોજગારી છે તેવું માનવામાં આવે છે પરંતુ રોજગારીની ધારણા અવાસ્તવિક છે. અર્થતંત્રમાં ભાગ્યે જ પૂર્ણ રોજગારી જોવા મળે છે. પ્રોફેસર કેન્સના મત મુજબ "પૂર્ણ રોજગારીની કલ્પના કરી લેવી એ તો મુશ્કેલીઓ સામેથી મોઢું ફેરવી લેવા સમાન છે."

3. એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્ર ભૂતકાળની ઘટના બની ગઈ છે :

વર્તમાન સમયની જટિલ સમસ્યાઓ સમજવા માટે એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્ર ઉપયોગી બની શકતું નથી આજના યુગમાં બદલાતી પરિસ્થિતિ સાથે માનવીના અપેક્ષાઓ સમગ્રલક્ષી બનતી જાય છે. જેમકે રોજગારી, જકાત નીતિ, આયાત નિકાસની નીતિ તથા આર્થિક આયોજન સાથે સંબંધિત સમસ્યાઓ એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્ર દ્વારા સમજાવી શકાતી નથી આ તેની મર્યાદા છે.

4. એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્ર મુક્ત વ્યાપાર નીતિ પર આધારિત છે :

એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્રના પાયામાં મુક્ત વ્યાપારની નીતિ છે પરંતુ હવે તે ભૂતકાળની ઘટના બની ગઈ છે. કારણ કે વિશ્વવ્યાપી મંદી બાદ મુક્ત વ્યાપાર નીતિની પોકળતા ખુલી ચૂકી છે. મંદીમાંથી બહાર કાઢવા સરકારે હસ્તક્ષેપ કરવાની જરૂર જણાઈ છે. બધું જ માર્કેટ પર ન છોડી શકાય. કલ્યાણલક્ષી રાજ્યના લક્ષ્યમાં સરકારનો હસ્તક્ષેપ જરૂરી છે બીજા વિશ્વયુદ્ધ બાદ સામ્રાજ્યમાંથી મુક્ત થયા બાદ સરકારનો હસ્તક્ષેપ વિશેષ બળ પુરૂ પાડે છે.

5. એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્ર સમગ્રલક્ષી બાબતોની ઉપેક્ષા કરે છે

એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્ર આર્થિક બાબતોનું અધ્યયન કરે છે તો ખરું, પરંતુ તેમાં સમગ્રલક્ષી બાબતોની ઉપેક્ષા કરવામાં આવી છે જે ઉચિત નથી પ્રોફેસર બોરિંગ આ બાબતમાં યોગ્ય જ કહે છે કે, 'આર્થિક પદ્ધતિ ના તથ્યોના એક મોટી અને જટિલ વ્યવસ્થાતંત્રની વ્યાખ્યા વ્યક્તિગત એકમોના રૂપમાં કરવાનું અશક્ય છે', તેથી એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્રનો અભ્યાસ અર્થવ્યવસ્થાનું એક અપૂર્ણ ચિત્ર રજૂ કરે છે.

6. એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્રની આર્થિક સમસ્યાઓના વિશ્લેષણની મર્યાદા :

કેટલીક આર્થિક સમસ્યાઓ એવી છે જ્યાં એકમલક્ષી વિશ્લેષણ અસમર્થ છે. જેમકે એ જરૂરી નથી કે જે નિયમ એક વિશેષ વ્યક્તિ, કુટુંબ, પેઢી અથવા ઉદ્યોગને માટે શક્ય હોય તે સમગ્રલક્ષી અર્થવ્યવસ્થાને સંપૂર્ણ લાગુ પાડી શકાય દાખલા તરીકે બચત કરવી તે વ્યક્તિગત રીતે આવકારદાયક છે પરંતુ બધા જ વ્યક્તિઓ બચત વધારે તો અર્થતંત્રની અસરકારકમાં ઘટાડો થવાથી લોકો બેકાર પણ બની શકે છે.

1.7 સારાંશ :

સમગ્ર એકમમાં આપણે એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્રના પાયાનું જ્ઞાન મેળવવું. અર્થશાસ્ત્રની મુખ્ય બે શાખાઓ છે એક એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્ર અને બીજી સમગ્રલક્ષી અર્થશાસ્ત્ર. બંને એક બીજાના પૂરક તેમજ સ્વાલંબન ધરાવે છે. પ્રકારણના અભ્યાસ પરથી તમે સમજી શક્યા હશો કે સમગ્ર અર્થતંત્રનું સ્વરૂપ જાણવા તેમજ સમગ્રલક્ષી બંને શાસ્ત્રોનો અભ્યાસ કરવા જરૂરી છે. જ્યારે સૂક્ષ્મ રીતે અભ્યાસ કરવાની જરૂર પડે છે ત્યારે એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્ર ઉપયોગી છે. જેમકે ઉત્પાદનના સાધનોની જાણકારી તેમજ તેના વળતર વિશેના સિદ્ધાંત પેઢી અને ઉદ્યોગનો અભ્યાસ, ઉત્પાદન અંગેના નિર્ણયો વગેરે માટે એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્રનો ઉપયોગ થાય છે.

★ ચાવીરૂપ શબ્દો :

- (1) કિંમત : કિંમત એટલે વસ્તુના વિનિમય મૂલ્યની નાણામાં રજૂઆત.
- (2) ઉદ્યોગ : એક સમાન ઉત્પાદન કરતી પેઢીઓના સમૂહને ઉદ્યોગ કહેવાય છે.
- (3) આર્થિક પ્રવૃત્તિ : આવક પ્રાપ્તિની પ્રવૃત્તિ તેમજ આજીવિકામાં મદદરૂપ થતી પ્રવૃત્તિને આર્થિક પ્રવૃત્તિ કહેવાય છે.

★ તમારી પ્રગતિ ચકાસો :

1. નીચે આપેલા વિકલ્પો માંથી યોગ્ય વિકલ્પ પસંદ કરી જવાબ આપો :

- (1) એકમલક્ષી વિચારધારાને જન્મ આપવાનો યશ કયા અર્થશાસ્ત્રીઓને જાય છે.
 1. નવ પ્રશિષ્ટ અર્થશાસ્ત્રી
 2. આધુનિક અર્થશાસ્ત્રી
 3. પ્રશિષ્ટ અર્થશાસ્ત્રી
 4. ત્રણમાંથી એક પણ નહીં
- (2) આર્થિક સમસ્યાઓનું વિશ્લેષણ કરવા માટે નીચેના માંથી કઈ પદ્ધતિનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે.
 1. નિગમન વિશ્લેષણ પદ્ધતિ
 2. સ્થિર વિશ્લેષણ પદ્ધતિ
 3. એકમલક્ષી વિશ્લેષણ પદ્ધતિ
 4. ઉપરોક્ત ત્રણેય પદ્ધતિ
- (3) સ્થિર વિશ્લેષણ પદ્ધતિ બીજા કયા નામે ઓળખાય છે.
 1. ગતિશીલ અર્થશાસ્ત્ર
 2. સ્થિર અર્થશાસ્ત્ર
 3. પ્રગતિશીલ અર્થશાસ્ત્ર
 4. અસ્થિર અર્થશાસ્ત્ર
- (4) એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્રના કયા ખૂબ જ મહત્વના નિયમો કઈ વિશ્લેષણ પદ્ધતિ પરથી તારવવામાં આવે છે.
 1. સરેરાશ વિશ્લેષણ પદ્ધતિ
 2. નિગમન વિશ્લેષણ પદ્ધતિ

3. સીમાંત વિશ્લેષણ પદ્ધતિ 4. વ્યાપ્તિ વિશ્લેષણ પદ્ધતિ
- (5) પ્રોફેસર માર્શલનું પુસ્તક 'પ્રિન્સિપલ ઓફ ઈકોનોમિક્સ' મહદંશે કેવું કહી શકાય.
1. સમગ્રલક્ષી અર્થશાસ્ત્ર 2. એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્ર
3. વાસ્તવિક અર્થશાસ્ત્ર 4. કાલ્પનિક અર્થશાસ્ત્ર
- (6) એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્રના સાધન નિર્ધારણ સિદ્ધાંતમાં નીચેના માંથી કઈ બાબતોનો સમાવેશ કરવામાં આવે છે.
1. વ્યાજ 2. ભાડુ અને વેતન
3. નફો 4. ઉપરોક્ત બધી જ બાબતો.
- (7) એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્રના કાર્યક્ષેત્રમાં નીચેનામાંથી કયા સિદ્ધાંતનો સમાવેશ ન થઈ શકે.
1. વસ્તુ અને કિંમત સિદ્ધાંત 2. અસરકારક માંગ અને રોજગારીનો સિદ્ધાંત
3. ઉત્પાદનના સાધનો કિંમત સિદ્ધાંત 4. આર્થિક કલ્યાણનો સિદ્ધાંત
- (8) એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્ર અને સમગ્રલક્ષી અર્થશાસ્ત્ર વચ્ચે કેવો સંબંધ રહેલો છે.
1. તે બંને એકબીજાથી સ્વતંત્ર છે 2. તે બંને પરસ્પર વિરોધી છે
3. તે બંને એકબીજાના પૂરક છે 4. ઉપરોક્ત ત્રણેમાંથી એક પણ નહીં
- ક. નીચેના પ્રશ્નોના વિસ્તારપૂર્વક જવાબ લખો :**
- (1) એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્ર એટલે શું ? તેનાં ઘટકો અને સ્વરૂપ સમજાવો.
- (2) એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્રનું સ્વરૂપ તથા કાર્યક્ષેત્ર સમજાવો.
એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્રના અભ્યાસનું શું મહત્વ છે ?
- (3) એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્રના અભ્યાસનું મહત્વ અને તેની મર્યાદાઓનું વર્ણન કરો.
- ખ. નીચે આપેલા વિષયો ઉપર ટૂંકનોંધ લખો :**
- (1) એકમલક્ષી અને સમગ્રલક્ષી અર્થશાસ્ત્ર વચ્ચેનો સંબંધ.
- (2) એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્રની મર્યાદા.
- 2. નીચેના પ્રશ્નોના ત્રણ ચાર વાક્યમાં જવાબ આપો :**
- (1) એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્રનો અર્થ સ્પષ્ટ કરો.
- (2) એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્રનું કાર્યક્ષેત્ર ટૂંકમાં સમજાવો.
- (3) એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્રની મર્યાદા સમજાવો.
- (4) એકમલક્ષી અને સમગ્રલક્ષી અર્થશાસ્ત્ર વચ્ચેનો સંબંધ સ્પષ્ટ કરો.
- (5) એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્રનું મહત્વ સમજાવો.
- 3. નીચેના પ્રશ્નોના એક-બે વાક્યમાં ઉત્તર આપો :**
- (1) માર્શલના પુસ્તકનું નામ આપો.
- (2) અર્થશાસ્ત્રની મુખ્ય કેટલી શાખા છે ? કઈ કઈ જણાવો.
- (3) કુગાવા વિશે ના અભ્યાસનો સમાવેશ એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્રમાં થાય છે ?
- (4) અંગ્રેજી Micro (એકમલક્ષી) શબ્દ કયા ગ્રીક શબ્દ પરથી આવ્યો છે.
- (5) ઉત્પાદનના કેટલા સાધન છે ? કયા કયા ?
- (6) કિંમત એટલે શું ?
- (7) જનીનને શું મળે છે ?

★ તમારી પ્રગતિ ચકાસોના જવાબો :

પ્રશ્ન-1 : યોગ્ય વિકલ્પ પસંદ કરો ના જવાબ :

- (1) પ્રશિષ્ટ અર્થશાસ્ત્રી
- (2) ઉપરોક્ત ત્રણેય પદ્ધતિ
- (3) સ્થિર અર્થશાસ્ત્ર
- (4) સીમાંત વિશ્લેષણ પદ્ધતિ
- (5) એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્ર
- (6) ઉપરોક્ત બધી જ બાબતો
- (7) અસકારક માંગ અને રોજગારીનો સિદ્ધાંત
- (8) તે બંને એકબીજાના પુરક છે

પ્રશ્ન-2 : પ્રશ્નોના ત્રણ-ચાર વાક્યમાં જવાબ :

- (1) વાંચો એકમ 1.2
- (2) વાંચો એકમ 1.3
- (3) વાંચો એકમ 1.6
- (4) વાંચો એકમ 1.4
- (5) વાંચો એકમ 1.5

પ્રશ્ન-3 : પ્રશ્નોના એક-બે વાક્યમાં જવાબ

- (1) The Principle of Economics
- (2) બે શાખા છે એકમલક્ષી અને સમગ્રલક્ષી અર્થશાસ્ત્ર
- (3) ના
- (4) ગ્રીક
- (5) ઉત્પાદનના ચાર સાધન છે જમીન, શ્રમ, મૂડી અને નિયોજક
- (6) વસ્તુના વિનિમય મૂલ્યની નાણામા રજૂઆત
- (7) જમીનને ભાડુ મળે છે.

★ સંદર્ભ :

- (1) Advanced Economic Theory, S. Chand and co. Delhi
- Ahuja H. L
- (2) Micro Economics Theory, Richard Irwin Home Wood
- Guvld J. P and Edward P. L
- (3) Principles of Economics (9th Edition)
Oxford University Press, Oxford
Linsey – R. G and K. A. Chrysta